

Ivan pl. Zajc na karlovačkim glazbenim programima (1882 — 1904)¹

Marija Vrbetić, Karlovac

Proslava 150-godišnjice rođenja skladatelja Ivana pl. Zajca bila je motiv da se napiše ovaj kratki prikaz o Zajčevoj prisutnosti na programima karlovačkih koncerata na prijelazu stoljeća.

Već u Zajčevoj mladosti pokreću se u Karlovcu glazbene aktivnosti. Pokrenuo ih je 50-tih godina XIX. stoljeća barun Dragojlo Kušlan, lijevo orijentirani ilirac, formiranjem pjevačkog okteta u Karlovcu u kome je I. bas pjevao znameniti karlovački slikar Vjekoslav Karas. Karas će postati karlovački kohezioni glazbeni faktor nakon Kušlanovog odlaska iz Karlovca.

Od godine 1858. započinje kontinuirana pjevačka aktivnost u Karlovcu osnivanjem »Pjevačkog društva Karlovačkog«, zvanog od 1868. I. Hrvatsko pjevačko društvo »Zora«.

Osnovao ga je Janko Modrušan. »Zora« je postala nosilac i pokretač svega karlovačkog glazbenog i kulturnog života u drugoj polovini XIX. stoljeća, u ono doba, dakle, kada je skladateljska aktivnost Ivana pl. Zajca u Zagrebu, nakon njegova povratka iz Beča 1870. godine, bila u punoj snazi. I zato nije čudo da su se »Zora« i Zajc našli na istoj liniji.

Zajc je u Zagrebu osnivač i upravitelj opere, upravitelj i pedagog Narodnog zemaljskog glazbenog zavoda (kasnije Hrvatskog glazbenog Zavoda). Godine 1871. sklada uvertiru za igrokaz »Graničari« (op. 276), 1875. Hrvatsku glazbenu sliku »Dolazak Hrvata« (op. 363), 1876. glazbenu tragediju u 3 čina op. 403 »Nikola Subić Zrinjski«, 1877. »Crnogorac Crnogorki« (op. 418), 1876. veselu romantičnu operu u 3 čina »Lizinka« (op. 453) i još mnoštvo kantata, zbornih pjesama, popijevki i prigodnih skladbi posvećenih raznim pjevačkim društvima pa i »Zori«. Neka od tih djela dovršena su 80-tih i 90-tih godina, kao kantata »Ljudski život« (op. 652, god. 1889) pa »Velika trilogija Hrvatska« (Hrvatska pjesma«, op. 815/1893) i »Stabat mater« (op. 814/1897).²

Nakon uspona i padova »Zora« je 80-tih godina prošlog stoljeća ušla u svoju vrlo plodnu fazu. Ta je, vidjet ćemo, pretežno posvećena Zajcu.

Već 1882. god. o Zajčevoj pedesetgodišnjici života, »Zora« 2. veljače priređuje »Zajčevu večer«. Program je bio ovako sastavljen:

1. Zajc: Overtura »Lizinka« (op. 453a). Vojnička glazba.
2. Zajc: »Večer na Savi« (op. 183b). Pjevački zbor
3. Zajc: »Morska zvijezda« (op. 772) za glasovir, frulu i gusle. Izvādali: Reiner, Leustek i Steković.
4. Zajc: »Simfonička slika« iz opere »Zrinjski« (op. 867b) za glasovir. Četveroručno izvodile gđice S. Banjanin i Š. Čilić.
5. Zajc: »Koračnica Zore«. (Vjerojatno »Poputnica Zore« op. 364). Pjevački zbor uz ravnanje samog skladatelja.
6. Zajc: »Overtura operete »Momci na brod« (op. 160)³

Kako se vidi i sam je Zajc prisustvovao tom koncertu, a najveće je slavje bilo što je on i dirigirao »Koračnicu« (»Poputnicu«) posvećenu »Zori«.

D. Lopašić o tom koncertu kaže:

»Ljepši program nije tehnički odbor mogao sastaviti, nego što je bio ovaj »Zajčeve večeri«, koja je bila i sa strane občinstva praćena velikim simpatijama. Vidljiv tumač svih osjećaja bijaše srebrn lovor vienac

s krasnim jastukom i vrpcom, što sve saviše i urediše milodarne ruke naših svestnih gospođa i prekrasna počasna diploma ... Da, »Zajčevo večer« ostat će Karlovcanima u nezaboravnoj uspomeni; bijaše bo puna sladkog užitka, a svečar bijaše sretan, pa je i sam uvjeravao društvo ustmeno i pismeno, da one trenutke, što ih je te večeri probavio, broji među najljepše časove svoga života.«⁴

Nakon te slavne »Zajčeve večeri« u Karlovcu gotovo da i nema »Zorinog« programa na kome ne bi bilo Zajčeve skladbe, a Zajc je pak sa svoje strane mnoge svoje skladbe posvetio »Zori«.

Kada se »Zora« 1883. pripremala da proslavi 25-godišnjicu svog djelovanja, poznati hrvatski književnik, tada odvjetnik u Karlovcu, Ante Kovačić spjevao je za »Zorinu« obljetnicu pjesmu »Tmina bijaše«, koju je Zajc uglazbio pod naslovom »Himna u slavu 25-godišnjice I hrv. pjev. društva »Zore« u Karlovcu«. (op. 541). To isto je učinio i na tekst k.u.k. oficira viteza Ivana Trnskog skladbom »Slavospjev«, velika kantata (op. 540). Naravno da su te skladbe bile na programu proslave.

Eto predviđenog programa za proslavu 1883.:

1. Lisinski: »Ljubav i zloba«. Overtura. Glazba c. kr. pješađijske pukovnije baruna Ramberga br. 96. Dirigent Ivan Novosad.
2. Zajc: »Himna 25-godišnjici »Zore«. Pjeva zbor svih prisutnih društva.
3. Eisenhuth: »Đurđev danak«. Pjevačko društvo »Kolo« iz Zagreba. Bariton solo Ivan pl. Hreljanović.
4. Catinelli-Obradović: »U slavu Zajca« improvizacija za harmonij.
5. Eisenhuth: »Putnik«. Pjevačko društvo »Sloga« iz Zagreba. Dirigent Josip Eisenhuth.
6. Zajc: »Slavospjev« Velika kantata. Pjeva zbor svih društva uz pratnju vojne glazbe. Dirigent Ivan pl. Zajc.

Dušan Lopašić piše:

»Kad je Zajc stupio na pozornicu, bilo je oduševljenje veliko, a još veće nakon otpjevanje kantate, kad ga pjevači digoše na ramena. te ga u slavlju nošahu po pozornici.«⁵

Zajc je proglašen počasnim članom »Zore«, a kasnije će postati i počasnim građaninom sl. i kr. grada Karlovca.

Drugi je dio programa bio gotovo čitav posvećen Zajcu.

1. Dvoržak: »Slavjanska simfonija«. Glazba c. kr. pukovnije baruna Ramberga br. 96. Dirigent Ivan Novosad.
2. Zajc: Romanca iz opere »Zrinjski«. Bariton solo Josip Benić, član »Zore«. Dirigent Đuro Bach.
3. Zajc: »Mač Zrinjskoga«. Zbor »Zore«. Dirigent Đuro Bach.
4. Zajc: »U boj! U boj!« Zbor svih društva.⁷

Zbog »nemirnih vremena« svečanost je bila odgođena za 1884. Koncert je bio održan 1. i 2. VI 1884. u »Zorinom« »Pjevačkom hramu«, improvizaciji za tu zgodu. »Taj lijepi hram bio je načinjen od dasaka«, pa kako jedne novine pišu, »bio je ukusan i prostran i akustičan, što se pokazalo kod večernjeg koncerta.«⁸ Mogao je primiti preko 3000 osoba (!), a cijeli je Karlovac brojio jedva koju tisuću stanovnika više.

»Zora« i nakon te proslave održava redovne kvartalne koncerte i na koncertu od 20. prosinca te iste godine ponovno je na opći zahtjev na programu Zajčeva Velika kantata »Slavospjev« koju je izveo zbor »Zore« uz Rambergov orkestar.

Na jednom od prvih »Zorinih« koncerata 1885. (29. I) izvode se slike iz Zajčeve opere »Nikola Šubić Zrinjski«, a 9. ožujka te godine na velikoj karlovačkoj proslavi — otvorenju kupskog mosta — ponovno se izvodi gotovo cijela Zajčeva opera »Zrinjski« Ovaj puta sudjeluju gosti zagrebačke opere Ivan pl. Hreljanović, Tercuzzi, Deskašev i Rangl, a Jeleni i Evu pjeva značajna i nadasve omiljena karlovačka sopraniistica Leonija Brückl. Dakako, da su se solo arije, i zborovi i orkestralne diionice izvodile komorno, na skućenoj sceni Narodne čitaonice u zgradi tzv. »Stadt Agram« — »Grad Zagreb« u današnjoj ulici 6. maja 1.

Već osam dana nakon tog iznimnog koncerta gostuje u režiji »Zore« violinist Marcello Rossi. Po uzusima onog vremena, uz glavnog gosta, nastupaju i zbor »Zore«, vojna glazba i operni pjevači Zagreba kao gosti. Tako je i ovaj puta Stevan Deskašev, član zagrebačke opere, pjevao Zajčevu romancu iz opere »Zlatka« (op. 561) te njegovu popijevku »Da si dušo« (?), a zbor »Zore« izveo je Zajčevu kompoziciju »Šumski čar« (op. 295-4)

Kolika je bila glazbena aktivnost »Zore« govori i podatak da je mjesec dana kasnije (16. IV 1885) uslijedilo novo gostovanje i novi bogati koncertni program. Gostuje violinista Fran Ondriček s Anom Havličkovom, koloraturnom pjevačicom. Nastupa zbor »Zore« i ovaj puta sa Zajčevom skladbom »Večer na Savi« (op. 183). Na ljetnom koncertu zbor »Zore« interpretira Zajčevu pjesmu »Il sloboda ili smrt« (op. 547) 31. V 1885. u Jelačićevoj bašci, na toj karlovačkoj ljetnoj pozornici prije stotinu godina (pokraj današnjeg Hrvatskog doma). Na istom mjestu ponovno zbor »Zore« izvodi 29. VIII. 1885. istu Zajčevu pjesmu i njegovu novu skladbu »Diži se iz sna« (op. 546). Izvodi se i »Zori« posvećena velika kantata »Zora« (op. 566) za zbor i solo. Solo diionicu otpjevao je Dragutin Herman, tenor, član »Zore«. Već i ti podaci dokazuju tvrdnju da gotovo nema programa karlovačkih koncerata tih 80-tih godina bez Zajčeva imena. Potvrdit će se to i nadalje.

Na koncertu slavnog čeliste Davida Poppera, održanom 1886. uz tog velikog umjetnika onog vremena nastupa i Karlovačanin Dragutin Herman sa Zajčevom popjevkom »Plovi, plovi moja lađo« (»Moja lađo« op. 491), a zbor »Zore« ponavlja pjesmu »Diži se iz sna« (op. 546). Uz sve duboko poštovanje koje su Karlovačani osjećali za Zajca, ipak je uslijedila recenzentova bilješka: »Zajc ne bijaše baš najbolje volje kad je ovu popijevku skladao.«⁹

Često su karlovačka glazbena društva priređivala koncerte zajednički. Tako na koncertu tamburaškog društva »Hrvatska« 10. X 1886. sudjeluje i zbor »Zore« sa Zajčevom pjesmom »Junak na polasku« (op. 565), a Rambergov orkestar izvodi Zajčevu uvertiru operi »Ban Leget« (op. 300). Kritičar karlovačkog lista »Sloga« vrlo se pohvalno izjašnjava o tom koncertu.

Zajčeve skladbe ne izostaju ni s programa svečanih koncerata priređenih povodom značajnih obljetnica. U siječnju 1888. »Zora« u suradnji s Narodnom čitaonicom u Karlovcu i Rambergovom glazbom priređuje koncert u spomen 250-godišnjice smrti Ivana Gundulića i tom zgodom zbor »Zore« izvodi Zajčevu skladbu »Čuričica mala« (op. 590) te kantatu na Gundulićeve riječi.¹⁰

Iste se godine slavila i 40-godišnjica vladanja Franje Josipa I. Obljetnica je bila popraćena svečanim koncertom »Zore« na kome sudjeluje, među ostalim gostima, i slavna Leonija Brückl. Na programu su od Zajčevih skladbi »Domovina« (op. 412) i posve nova »Velika kantata prigodom 40-godišnjice vladanja Cara

i Kralja Franje Josipa I« (op. 604). Skladba je posvećena »Zori« i zbor »Zore« ju je izveo uz pratnju vojnog orkestra.

Kompoziciju »Domovina« »Zora« će izvesti i 1889. u Narodnoj čitaonici na svom »sjajnom koncertu«, kako su se obično te zgrade nazivale u tadašnjim glasilima. I mlada karlovačka pjevačica Josipa Jamnicky na nastupnom koncertu u Karlovcu 7. XII 1889. u vrlo biranom programu izvodi i Zajčevu popijevku »Ti si moja« (op. 61) c), što kritika izvanredno hvali.

Za godinu 1890. u kojoj je kao i ranije, bilo podosta koncerata u Karlovcu, nije pribilježeno što se na njima izvodilo. I za koncert karlovačkog Obrtničko-radničkog pjevačkog društva »Nada«, osnovanog 1889. koji je bio održan 14. VI 1890. uz karlovačku vojnu glazbu, informator »Svjetla« kratko navodi da su na programu djela pretežno Eisenhutha i Zajca. Ništa podrobnije o tome. (Vjerojatno se radilo o kompoziciji »Velika koračnica karlovačke »Nade« op. 651 koju je Zajc posvetio »Nadi«). Svakako je pozitivna činjenica da i novoosnovano društvo »Nada« izvodi Zajčeve skladbe. I na koncertu tog društva 3. VII 1892. na programu je Zajčeva uvertira »Ban Leget« (op. 300) koju izvodi Rambergov vojni orkestar. Domaće gradske glazbe u to vrijeme nema u Karlovcu.

Vrlo je čest gost »Zore« pjevač zagrebačke opere Ivan pl. Hreljanović. On nastupa na »Zorinom« koncertu i 1891. uz zbor »Zore« i izvodi solo arije iz Zajčeve opere »Nikola Šubić Zrinjski«.

Iz opsežnog Zajčevog opusa nemali je broj skladbi, kako se vidi izveden u Karlovcu.

Godina 1892. sva je u znaku izgradnje »Zorin-doma«. Priređuju se koncerti, zabave, tombole. Cist prihod namijenjen je gradnji doma. Sve su priredbe bogate muzičkim točkama. Ne znamo pouzdano kojima. No, program koncerta koji je trebao biti izveden prilikom posvete »Zorin-doma« u jesen 1892., ipak je u cijelosti pribilježen. Na njemu su velikim dijelom zastupana djela Ivana Zajca. Donosimo program u cjelini:

1. Zajc: Overtura k operi »Lizinka«. Glazba c.kr. pučkovijske baruna Ramberga br. 96.
2. Širola: »Proslava«. Recitira Andrija Fijan.
3. Zajc: »Himna k otvorenju »Zorin-doma« (»Eto slavljaj« op. 805)
4. Zajc: »Kantata za mješoviti zbor, sopran i tenor solo« (op. 804) Mješoviti zbor »Zore«, sopran solo Leonija Brückl tenor solo Dragutin Herman. Prati vojna glazba. Dirigent Ivan Zajc.
5. Eisenhuth: »Bura«. Izvode zagrebačka društva »Kolo«, »Sloga«, »Sloboda« i »Merkur«. (Dirigent nije naveden.)
6. Mascagni: »Molitva« iz opere »Cavalleria rusticana«. Mješoviti zbor »Zore«, sopran solo Leonija Brückl, pratnja vojna glazba.
7. Zajc: »Dolazak Hrvata« velika kantata za muški zbor, tenor, bariton i bas solo (op. 363) Izvodi muški zbor »Zore«, tenor solo Dragutin Herman, bariton Tošo Lesić, bas Tercuzzi.¹¹

Zbog lošeg vremena posveta zgrade ipak nije obavljena 27. XI 1892., kako je bilo predviđeno, nego je odgođena u proljeće 1893. No prvi se koncert ipak toga datuma održao u »Zorin-domu«. Najavljeni program tada nije bio u cijelosti izveden, ali Zajčeva su djela ostala na programu, a kantatu je i ovaj puta dirigirao sam Zajc uz najveće oduševljenje svih prisutnih. »Burnom oduševljenju ne bijaše ni kraja ni konca«, kako bilježi dopisnik »Svjetla« (br. 49/1892). Taj će se program u cijelosti ponovno izvesti prilikom posvete »Zorin-doma« 21. V 1893. Kako se vidi, česti su bili kontakti između karlovačke »Zore« i Zajca. Oni su uvijek završili na obostrano zadovoljstvo.

I ženski zbor »Zore«, koji nastupa od 1890., izvodi Zajčeve skladbe. To se u karlovačkom listu »Svjetlo« notira, ali se ne navodi koje su to skladbe bile.

Godine 1893. izveli su Karlovčani, a 1896. ponovili, Freudenreichove »Graničari« ili »Proštenje na Ilijevu«. Izveli su ih posve vlastitim snagama: i orkestar i pjevači i režiser Đuro Bach, koji igra Grgu, svi su bili Karlovčani. Rambergova vojna glazba pod ravnanjem Ivana Novosada izvela je Zajčevu uvertiru »Graničari« (op. 276), a prati i sve glazbene točke. Ta će uvertira još često biti na programima samostalnih koncerata vojne glazbe u Karlovcu.

Zajc karlovački glazbeni život obogaćuje još na jedan način. Karlovčani Ziga Blauhorn i Hermina Neumann njegovi su učenici u Zemaljskom glazbenom zavodu u Zagrebu. Bit će to kasnije i Draga Hauptfeld, koloraturna sopranistica, koja je postala poznata zagrebačka te bečka operna pjevačica, a bila je angažirana i u Weimaru i u drugim opernim kućama. Njoj je Zajc 1895. kao svojoj najboljoj učenici, posvetio jednu kantatu.

Zajčevi učenici nastupaju i u Karlovcu. Hermina Neumann izvodi 31. XII 1893. Meyerberovu ariju iz opere »Fra Diavolo« i Zajčevu pjesmu »Domovini i ljubici« (op. 338), a Ziga Blauhorn Gounodove prizore iz opere »Faust« i Marcagnieve sicilijanu iz »Cavallerie rusticane«. Ovacije su pratile njih i njihova učiteljica Zajca. Karlovčani su imali prilike da ga upoznaju kao izvršnog pedagoga.

Kad je Hermina Neumann stupila na koncertni podij — a postat će i sopranistica zagrebačke opere — uz mnoga svjetska gostovanja izvodi u Karlovcu sa »Zorom« i Rambergovim orkestrom Zajčeve skladbe. Na njenom je programu 31. III 1894. Zajčeva pjesma »Ti si moj« (op. 385) koju će ponoviti na »Nadinom« koncertu (1895) i na »Zorinom« 1898.

Već 2. broj »Svjetla« 1895. najavljuje da će Hermina Neumann u akademskom klubu »Zvonimir« u Beču pjevati 30. I 1895. u čast 25-godišnjice djelovanja svog učitelja Ivana Zajca. Taj koncert je i uspješno ostvaren.

I Karlovčani su notirali Zajčevu obljetnicu. »Svjetlo« br. 8 (1895) donosi uvodni članak u kome se ističu najznačajniji momenti u Zajčevu stvaralaštvu. Očekivao se i koncert Zajcu u počast. No, taj nije ostvaren iz jednostavnog razloga što su planovi Karlovčana bili preambiciozni. »Svjetlo« br. 9/1895. najavljuje da će se 24. III. u Karlovcu pjevati cijela Zajčeva opera »Zrinjski« ali to se nije ostvarilo. O tome se naprosto šutjelo. Koliko god su namjere građana bile hvalevrijedne, ipak su Karlovčani precijenili svoje mogućnosti. No »dvoopjev« iz opere »Zrinjski« te je godine (I. IX 1895) ipak bio izveden.

Među rijetkim sačuvanim plakatima koji najavljuju karlovačke koncerte, nalazi se u uzevu kazališnih plakata u »Zorin-domu« i plakat »Društva za poljepšavanje grada Karlovca«. Na rasporedu koncerta koji je izveden 1. rujna 1895. u »Zorin-domu« dvije su Zajčeve kompozicije: uvertira »Graničari« i već spomenuti duet iz opere »Zrinjski«.

Pronađen je i program Cecilijinog koncerta održanog u studenom 1895. na kojem gostuje poznati harfist Gedenk. Na programu sudjeluje i Rambergova glazba koja izvodi Zajčevu »Veliku jugoslavensku uvertiru« (op. 359) te zbor »Zore« sa Zajčevom skladbom »Domovino naša« (op. 545).

I na plakat u »Čitača« deklamatorna zabava »Petra Brania, člana Hrvatskog zemaljskog kazališta u Zagrebu, 21. VI 1899. pribilježena je kao 1. točka Zajčeva »Davorija« (op. 390) koju izvodi »Zora«. Deklamatorno-glazbene priredbe bile su često na programima karlovačkih kulturnih društava.

Anonimni kroničar »Zore« pribilježio je u »Spomeniknjizi« Prvog hrvatskog pjevačkog društva »Zore« (u Karlovcu, str. 21) da je društvo počelo »hiriti« i to »mrtvovanje«, kako se u kronici kaže, trajalo je sve do 1904. Uzroci tome bila su pretežno unutarnja trvenja članova društva. Pojedini su članovi napuštali »Zoru«, odlazili u »Nadu«, ili naprosto napuštali pjevačka

društva, da bi se opet kasnije vratili u njih. Sve se to dakako, odrazilo u cjelokupnom karlovačkom glazbenom životu. Koncerti su sve rjeđi, a programi oskudniji. Ni Zajčeve skladbe ne susrećemo često u tom razdoblju na repertoaru karlovačkih glazbenih društava.

Pa ipak, već 1903. zabilježene su značajne izvedbe u Karlovcu. »Karlovački glasnik« od 9. I 1903. informira nas da je Glazbena škola u Karlovcu dobila od »dičnog maestra Ivana pl. Zajca na dar prekrasnu njegovu kompoziciju »Velika trilogija Hrvatska« (op. 815) koju će uvježbati sa svojim učenicima i izvesti 7. veljače te godine. »Karlovački glasnik« daje osvrt na tu priredbu pa kaže: »Posjet je bio veliki... došli su da se dive miloglasnim zvucima »Hrvatske pjesme«!... Izvodili su je zbor Glazbene škole sa »Zorom«... Bilo je preko stotinu pjevača.¹⁷ To za ondašnji Karlovac nije bila mala stvar.

Te 1903. 22. XI na Cecilijinom koncertu u Karlovcu izvodi se vrlo ozbiljan program: nastupa pijanistica Vilma Káán s Lisztovom Rigoletto-fantazijom, vojna glazba izvodi Mozarta i Griega, a zbor »Zore« uz pratnju orkestra Zajčevu veliku kantatu »Ljudski život« za zbor, tenor, bariton i bas solo (op. 652). Solisti su bili Karlovčani članovi »Zore« (Šašek, Hauptfeld i Reiner). Nakon dugog vremena bio je to ponovno veliki glazbeni doživljaj za Karlovac.

Godine 1904. glazbena djelatnost opet oživljuje. Početkom je stoljeća postao vrlo aktivan karlovački glazbeni zavod. Njegovi učenici priređuju tzv. »jour fixe«, pa je tako već 3. I 1904. Glazbeni zavod priredio svoj četvrti »jour fixe« na kome učenici izvode i Zajčeva djela: »Ishod sunca« (op. 308) i »Momče i ptičica« (op. 687). Na petoj takvoj priredbi 10. I. 1904. ponovno je na programu Zajc s kantatom za mješoviti zbor i solo »Primorska slika« (op. 798) u kome uz učenice zavoda (gdica Brajković i Hauptfeld) nastupaju i članovi »Zore« Nikola Šašek i Dragutin Hauptfeld te Ziga Blauhorn.

Veliki je poduhvat »Zore« 15. svibnja 1904. bila izvedba Zajčeva oratorija »Stabat mater dolorosa« (op. 814) u kome uz »Zorin« muški zbor nastupa i zbor Glazbene škole. Pjevalo je i ovaj puta preko stotinu pjevača, a kao gost nastupa Draga Hauptfeld, bivša Zajčeva učenica u Zemaljskom glazbenom zavodu u Zagrebu. Zborovođa je bio Ivan Horvat ondašnji ravnatelj karlovačkog Glazbenog zavoda. Kritika izvedbu veoma hvali.

Na Cecilijinom koncertu 19. XI. 1904. »Zora« izvodi Zajčevu Veliku kantatu »Hrvatska« za zbor, orkestar i harmonij (op. 815). I tada su se potvrdile i Zajčeve i zoraške kvalitete. Kako se po pribilježenim opusima navedenih djela vidi, Karlovac je bio u toku Zajčeva glazbenog stvaralaštva.

Te 1904. ponovno je zazvučala u Karlovcu Zajčeva uvertira »Graničari«. Ovaj puta je na »Nadinom« koncertu izvodi glazba 96. pukovnije baruna Catinellija koja je tada djelovala u Karlovcu. Članovi »Nade« uz glazbu otpjevali su i duet iz Zajčeve opere »Nikola Šubić Zrinjski«. Sve karlovačke glazbene institucije i društva sa zadovoljstvom stavljaju Zajčeva djela na program.

I time završavamo ovaj prikaz o dvadesetogodišnjoj prisutnosti Ivana pl. Zajca u glazbenom životu Karlovca. Daljnja istraživanja te teme još očekuju svog autora.

Kao ni sve bilješke te vrste ni ove nisu iscrpne. Prošlovjeki kroničar tih događaja nije ni slutio kojoj će svrsi njegovi zapisi poslužiti za stotinu godina, pa je stoga na mnogim mjestima ostao vrlo škrt u podacima. Pa ipak, i ovaj sitan prilog neka bude dokaz kako se Zajca voljelo i cijenilo prije stotinu godina ne samo u glazbenom centru Zagrebu već i u provincijskom gradu Karlovcu.

BILJESKE

¹ Prikaz je dan samo za to razdoblje jer od 1884—1904. izlaze karlovački listovi »Svjetlo« i »Sloga« iz kojih su pretežno uzeti ovi podaci. Ostali izvori su arhivski materijali Historijskog arhiva u Karlovcu (HAK) i arhiva »Zora-doma«, djelo Dušana Lopašića »Zora«, I. Hrv. Pjevačko društvo »Zora« u Karlovcu 1858—1892, Karlovac 1892., i »Spomen-knjiga Zora« nepoznatog autora. Ni jedan od tih izvora ne navodi sve programe notiranih koncerata, a tiskani koncertni programi sačuvani su u vrlo malom broju. Zato smo i prikraćeni za mnoge interesantne podatke pa i točne informacije o mnogim Zajčevim djelima izvedenim u Karlovcu.

² Sve oznake Zajčevih skladbi uzete su iz djela Dr. Huberta Pettana, »Popis skladbi Ivana Zajca« Zagreb 1936.

³ Dušan Lopašić, cit. dj., str. 91.

⁴ Isti, str. 91—92.

⁵ D. Lopašić, cit. dj., str. 114.

⁷ Gdje dirigent nije naveden, nije pribilježen ni u izvorima kojima sam se mogla služiti.

⁸ »Svjetlo«, Karlovac, br. 61/1884.

⁹ »Svjetlo«, Karlovac, br. 17/1886.

¹⁰ U listu »Sloga« ne navodi se da li se radi o Gundulićevoj Himni slobodi pa kompoziciju nije moguće identificirati.

¹¹ »Svjetlo«, Karlovac, br. 47/1892.

¹² U Pettanovu popisu Zajčevih skladbi op. 991a ZP Noćnom nebu za sopran uz glasovir. Zajčev zapis: »Skladao za svoju učenicu Dragu Hauptfeld 19. svibnja 1905.« (str. 216). Isto je tako u Pettanovom djelu na str. 218. pod op. 999 pribilježeno ZP »Trois exercices pour la voix sopran avec Piano. Skladao za svoju učenicu Dragu Hauptfeld. — Pravopisne greške su Zajčeve.)

¹³ »Karlovački glasnik«, br. 7/1903.

JEKA S HERCEGOVAČKOG KRŠA

Tisuću hrvatskih narodnih ženskih pjesama što ih sabra Ivan Zovko

Zdenka Miletić

Sunce se pomalja kroz vrata istoka i svojim sjajnim obrazom zlati vrhove brda. Svježe i ugodno jutro čini me čilom. Namjera mi je danas stići u mjesto Prozor, u Hercegovini. Jednom prilikom mi je moj znanac, rodom iz tog mjesta, spomenuo Ivana Zovka kao sakupljača narodnih pjesama. Bio je to površan razgovor, jer sam tada prvi put čula za to ime. Nakon malo razmišljanja, odabrah ovaj put od stotinu njih koji mogu voditi k cilju.

Na sarajevskoj autobusnoj stanici stojim u redu. Nadoh se konačno pred blagajnom i zamolih jednu kartu do Prozora. Blagajnica s onu stranu stakla povisi ton: »Svi hoćete do prozora! Zasada nema autobusa sa sjedalima samo uz prozore.« Mislim u sebi: »Već je nesporazum, kako li će dalje biti!« Spremivši kartu potražila sam autobus.

Krenusmo. Krivuda cesta od Ilidže. Prođosmo Ivan-planinu, protiskujemo se između Bjelašnice i Ostrošca da bismo se spustili uz rijeku Neretvu, u mjesto Konjic. Poduži odmor iskoristila sam razgledavši nekoliko znamenitosti. Malo i živopisno mjesto. Neretva s virovima, preko koje prelazi stari kameni most sa šest okana iz 1682. g. Gradio ga je vezir Ahmet-paša Sokolović. S lijeve strane rijeke je brdo kojeg zovu Varda. Na njemu je bio stari grad Biograd koji je postojao i u tursko doba. Kasnije ga nazvaše Konjic.

Krenusmo prema zapadu. Ugledasmo čisto jezero u kome se kupaju jutro i sunce, Jablaničko jezero. Nadomak smo mjestu Jablanici. Okružuju je visoke planine preko 2000 m, Prenj i Čvrstica. Reče mi vozač: »Tu vaši Bosanci dolaze u lov na divokoze, tetrijebe i drugu divljač«.

Ostavljamo Neretvu i ulazimo u predio zvan Rama. Dobio je ime po rijeci, to jest pritoci Neretvinoj, Rami. Dijeli se na Gornju i Donju Ramu. U Gornjoj Rami je mjestance Šćit i prostrano umjetno jezero preko kojeg se voze đaci u školu, seljaci u crkvu, ili po nekom drugom poslu, iz sela koja pripadaju ovom centru. Tu je i Prozor, odmaknut od jezera, ali primaknut planini Makljen. Vozač autobusa viknu: »Prozor, ne idemo dalje!«

Kuće starinske i iz novijeg doba redaju se po nekom rasporedu. Iznad mjesta bijeli se gradina.

Da je mjesto u davni postojalo, govore neki podaci kao ovaj npr.: Bosanski kralj Tvrtko izdaje Povelju pod Prozorom u Rami 1366. g. kojom dariva vojvodu Vukca Hrvatinića novim posjedom za učinjene usluge u ratu.

Nadoh kuću i obitelj moga znanca. Razgovor krenu o svemu i svačemu. Upitah za Ivana Zovku. Uz igru obrva, polako se prisjećao moj znanac: Mostarac je i umro je tamo. Bio je učitelj. Službovao je u Konjicu, Ljubuškom, a po Bosni, ne znam gdje. Nije dugo živio. Objavljivao je svoje radove u mostarskom *Osvitu*, nekad pod pseudonimom. »Dobro bi bilo potražiti u Mostaru stare brojeve *Osvita*, reče mi on na kraju. Svaki moj korak dalje obogaćivao je moje saznanje o tom zaslužnom čovjeku.

Rođen je u Mostaru 29. kolovoza 1864. g. Gimnaziju je polazio u Humcu. Nakon završenih šest razreda, upisuje se u učiteljsku školu u Sarajevu. Po završetku radio je kao učitelj u Ljubuškom, Konjicu, Varcar-Vakufu i Bihaću. Umro je u rodnom mjestu 3. ožujka 1900. g. u nedovršenoj 36-oj godini života.

Među mnogim njegovim radovima posebno mjesto zauzima zbirka koja nosi naslov: »Tisuću hrvatskih narodnih ženskih pjesama«. Sabrao ih je po Herceg-Bosni. Nije objavljena, nego se čuva u arhivu Jugoslavenske akademije za znanost i umjetnost u Zagrebu.

Zovkova zbirka ima četiri sveska, u svakom je zabilježio po 250 pjesama. Pregovor pjesmarici naknadno je napisao Vinko Žganec. Na početku drugoga dijela je imenik onih osoba, uz čiju pomoć je bilo moguće pobilježiti pjesme ove pjesmarice. Na dnu stranice tumačio je manje poznate riječi. Zbirka je prepisana strojem u tri primjerka na Institutu za narodnu umjetnost u Zagrebu. Prepis ima zaseban tumač nepoznatih riječi, kojeg je sastavio asistent Instituta za proučavanje folkloru u Sarajevu. Abdulah Škaljić, koji se u potpunosti ne slaže s tumačenjima nekih riječi Ivana Zovka. Pjesme su bez naslova, samo je podvučen prvi stih. Oznaka za pjesme je arapski broj od 1 do 250, za svaki svezak posebno. Svaki svezak označen je rimskim brojem (I, II, III, IV). Rukopis je isti, od početka do kraja pjesmarice.